

הבסיס המוטיבציוני ל(אי-)השתתפות פוליטית של צעירים ישראלים

דו"ח מסכם – יולי 2014

ד"ר אבנר כספי וד"ר עידו לויתן

המחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה

האוניברסיטה הפתוחה

המחקר הנוכחי נועד לבחון את הבסיס המוטיבציוני של התנהגות ההצבעה של צעירים בישראל. כדי לבחון את הבסיס המוטיבציוני להשתתפות פוליטית או להימנעות ממנה ערכנו חמישה מחקרים: הראשון נערך לפני הבחירות לכנסת ה-19, השני ביום הבחירות לכנסת ה-19, השלישי נערך על מדגם מייצג של אוכלוסיית ישראל, הרביעי נערך בעקבות הבחירות לכנסת ה-19, והחמישי בחן את חשיבותם של תחומי חיים שונים לצעירים.

ליבו של המחקר היה להבין את חשיבותו של המעשה הפוליטי עבור צעירים ישראלים וכן את אמונותיהם בדבר יכולתם להשפיע על המערכת הפוליטית ולבחון כיצד מאפיינים אלה משפיעים על דפוסי הצבעתם לכנסת. את הממצאים נציג מתוך התייחסות לשלושה משתנים מרכזיים: שני רכיבי מוטיבציה – ערך (value) וציפייה (expectancy), ומשתנה של השתתפות פוליטית – הצבעה לכנסת. את אלו בחנו בעיקר מתוך התייחסות לגיל המשיבים. תחילה נציג בקצרה את הרקע התיאורטי למחקר ואת ההשערות ולאחר מכן נעבור לתאר את המחקרים שבוצעו.

מחקרים שבחנו את שיעור ההצבעה של צעירים במדינות דמוקרטיות שונות מצאו כי קבוצה זו נוטה באופן עקבי להצביע בשיעורים נמוכים יותר מאזרחים מבוגרים יותר (Highton & Rosenstone & Hansen, 1993; Wolfinger, 2001). בישראל אין נתונים מדויקים לגבי דפוסי הצבעה על-פי גיל, ולכן אחת המטרות של מחקר זה היתה לבדוק האם הבדלים אלה בשיעורי ההצבעה בין צעירים למבוגרים קיימים גם בישראל. יחד עם זאת, המטרה העיקרית של המחקר היתה לנסות ולהבין מדוע הבדלים אלה יתקיימו. לשם כך, התבססנו על תיאוריות של מוטיבציה מתחום הפסיכולוגיה החברתית (Eccles & Wigfield, 2002; Feather, 1982; Festinger, 1942; Vroom, 1964). על-פי תיאוריות אלה, מוטיבציה לפעולה מסוימת היא תוצר של חשיבות, או ערך, הפעולה עבור האדם והציפייה שלו להשיג את מטרת הפעולה. לפיכך, אם הפעולה איננה משמעותית עבור האדם (אפילו אם הציפייה להשגת המטרה היא מרבית) או שהאדם מאמין שהסיכויים להשגת מטרתו הם נמוכים (גם אם הפעולה נתפסת כחשובה) – המוטיבציה שלו לפעול תהיה נמוכה. בהקשר של מעורבות פוליטית, הניתוח שלעיל מציע כי המוטיבציה של אזרחים ללכת ולהצביע בקלפיות תהיה תלויה בערך שהם מייחסים להשתתפות בבחירות - כלומר, בחשיבות של השתתפות הפוליטית עבורם - ובציפייה שלהצבעתם תהיה השפעה על המערכת הפוליטית. כלומר, ככל שהאדם מייחס ערך רב יותר להשתתפות בתהליכים דמוקרטיים וכן ככל שגדלה אמונתו כי יוכל להשפיע על המערכת הפוליטית, כך גדלים הסכויים שייקח חלק גם בבחירות.

משקלם של מרכיבי הערך והציפייה בקביעת מעורבות פוליטית עשוי להיות רב אף יותר בקרב צעירים מאשר בקרב מבוגרים. זאת כיוון שצעירים בטווח הגילאים 18-30, להם היו עד כה

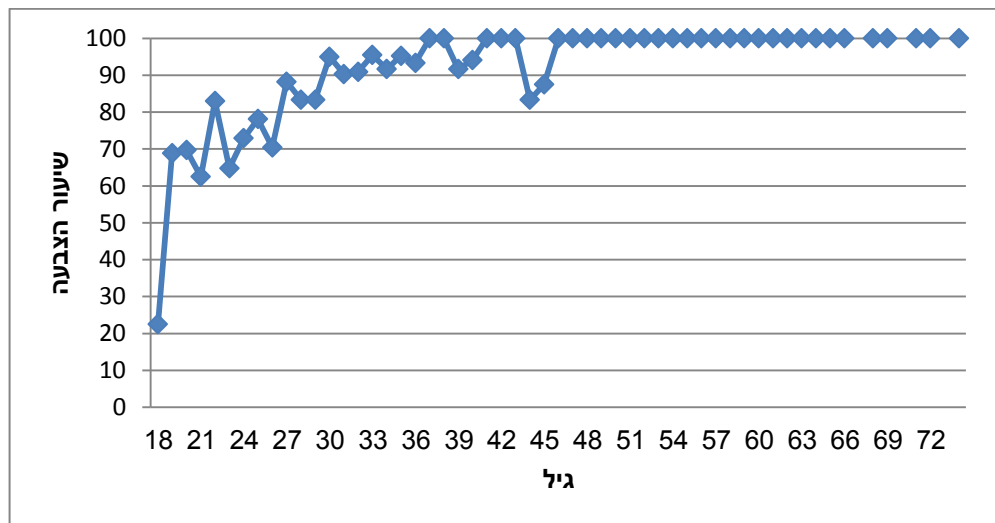
הזדמנויות מועטות למימוש זכותם הדמוקרטית, קרוב לוודאי שלא פיתחו היסטוריה של הצבעה ועל כן החלטתם האם ללכת לקלפי או לא כמעט ואינה מושפעת מ"אינרציה" הנוצרת בשל הצבעות קודמות (Plutzer, 2002). במילים אחרות, הואיל וצעירים עדיין לא פיתחו התנהלות של הצבעה, סביר להניח שגורמים פסיכולוגיים-חברתיים, ובייחוד משתנים מוטיבציוניים, ישפיעו בצורה מכרעת על האפשרות שילכו להצביע. ההשערות המרכזיות אותן בחן המחקר היו, אפוא, אלה: (א) ככל שהאדם צעיר יותר הוא יטה להשתתף פחות בפעילות פוליטית, ובפרט בהצבעה לכנסת. השערה זו התבססה, כאמור, על ממצאים מקבילים מהעולם. בנוסף, מניתוח סטטיסטי מקדים שביצענו על נתוני ההצבעה בקלפיות של 74 ישובים (בחרנו רק ישובים בהם מספר התושבים גדול מעשרים אלף), הממצאים הצביעו על מגמה זהה: נמצא מתאם שלילי מובהק (29-). (בין שיעור הצעירים בגילאי 20-29 ביישוב ובין שיעור ההצבעה הכללי ביישוב. דהיינו, ככל ששיעור הצעירים ביישוב היה גבוה יותר, כך אחוז ההצבעה לכנסת באותו יישוב היה נמוך יותר. לפיכך, שיערנו כי גיל יהיה מתואם חיובית עם הצבעה בבחירות. (ב) המשתנים המוטיבציוניים – ערך וציפייה יהיו נמוכים יותר בקרב צעירים. בהתבסס על תיאוריות פסיכולוגיות (Erikson, 1964) וממצאי מחקר על צעירים בישראל (צמח, 2010), הנחנו כי מעורבות פוליטית עשויה להיות מטרה בעלת חשיבות משנית עבור צעירים כיוון שהם נמצאים בשלב בחייהם בו הם ניצבים בפני אתגרים רבים (כגון: גיבוש זהות עצמית, רכישת מקצוע, הקמת משפחה ועוד). על כן שיערנו כי גיל יהיה מתואם חיובית עם הערך המיוחס למעורבות פוליטית. בנוסף, מאחר שהשתתפות פוליטית היא התנסות יחסית חדשה עבור צעירים, הנחנו כי הציפיות שלהם להצליח להשיג השפעה פוליטית עשויות שלא להיות גבוהות. שיערנו, אפוא, שמרכיב הציפייה יהיה גם הוא במתאם חיובי עם גיל. (ג) המשתנים המוטיבציוניים יתווכו את הקשר שבין גיל והשתתפות פוליטית. משמעות השערה זו היא שהמתאם החיובי שבין גיל והצבעה ינבע, לפחות בחלקו, מהחשיבות המיוחסת להשפעה הפוליטית (ערך) ומהמידה שבה השפעה פוליטית נתפסת כאפשרית (ציפייה).

מחקר א: בניית שאלונים לבחינת מרכיבי הערך והציפייה של המוטיבציה להשפעה פוליטית בקרב צעירים ישראלים.

מטרתו העיקרית של המחקר הראשון היתה בניית שאלון מהימן לבחינת שני מרכיבים מרכזיים של המוטיבציה להשפעה פוליטית בהם אנו מתעניינים: "ערך" – קרי, חשיבות ההשפעה הפוליטית עבור האדם, ו"ציפייה" – קרי, המידה שבה השפעה פוליטית נתפסת בעיני האדם כאפשרית.

במחקר נאספו נתונים מ-211 משתתפים (70% מהם נשים), בגיל ממוצע 32 (טווח הגילים: 21 עד 77). 130 משתתפים (62%) היו צעירים עד גיל 30. הנתונים נאספו דרך רשת האינטרנט ובמעבדת הפסיכולוגיה באוניברסיטה הפתוחה. המשתתפים נשאלו תחילה על הצבעותיהם בבחירות הקודמות לכנסת (החל משנות השמונים). חישובנו לכל משתתף/משתתפת את גילו/גילה בכל אחת ממערכות הבחירות הקודמות ובדקנו אם הצביע/ה בה או נמנע/ה מלעשות זאת. הממצאים תמכו בהשערותנו כי בגיל צעיר מצביעים פחות בהשוואה לגיל מבוגר. בממוצע – 67% מהצעירים בעלי

זכות הצבעה (עד גיל 30) במדגם שלנו מימשו זכות זאת, לעומת 96% של המבוגרים מהם (מעל גיל 30). איור 1 ממחיש הבדלים אלה בדפוסי ההצבעה.

איור 1. שיעור ההצבעה לכנסת לפי גיל.

בנוסף, המשתתפים נשאלו על כוונות ההצבעה שלהם הן לבחירות לכנסת ה-19 (שנערכו מספר חודשים מאוחר יותר, ב-22.1.2013) והן לבחירות הקרובות לרשות המקומית (שנערכו במועד רחוק אף יותר, 22.10.2013). כמצופה, נמצא מתאם חיובי מובהק בין גיל וכוונה להצביע לכנסת ($r = .21$). לעומת זאת, לא נמצא מתאם מובהק בין גיל וכוונה להצביע לרשות המקומית.

עיקר המאמץ בשלב זה, כאמור, היה ליצור שאלון מהימן לאומדן מרכיבי הערך והציפייה בהקשר של השפעה פוליטית. לצורך כך, בנינו שאלון בעל 44 פריטים, מחציתם בנוגע לחשיבות ההשפעה הפוליטית עבור המשתתפים ומחציתם בנוגע לאפשרותם להשפיע על המערכת הפוליטית בישראל. פריטי מרכיב הערך נוסחו תוך הסתמכות על שאלונים קיימים המודדים את מרכיב הערך בתחומי תוכן אחרים (למשל, חשיבות תחום המתמטיקה לאדם: Conley, 2012); פריטי מרכיב הציפייה תורגמו משאלונים המודדים מחוללות פוליטיות (political efficacy) תוך התאמתם למערכת הפוליטית בישראל (Campbell et al., 1960; Craig et al., 1990; Neimi et al., 1991). לאחר שסיימו לדווח על הצבעותיהם הקודמות לכנסת ועל כוונות ההצבעה שלהם, המשתתפים השיבו לפריטי השאלון. ביצענו סדרת מבחנים סטטיסטיים (ניתוחי גורמים ומבחני עקיבות פנימית) על תשובות המשתתפים על מנת לצמצם את מספר הפריטים לכדי שאלון מהימן, והתייעצנו עם מומחי תוכן על מנת להעלות את תוקף התוכן של השאלון. השאלון הסופי כלל תשעה פריטים המודדים "ערך" (מהימנות $\alpha = .90$) ועשרה פריטים המודדים שני הבטים נפרדים של "ציפייה" – מחוללות עצמית ($\alpha = .82$) וציפיות כלליות ($\alpha = .83$). ערכי מהימנות אלו שוחזרו גם במחקרים הבאים בהם השתמשנו בשאלון זה.

בהתאם להשערה כי מרכיבי הערך והציפייה מתואמים עם הגיל מצאנו מתאם חיובי מובהק בין גיל ובין ערך ($r = .23$), ובין גיל ובין ציפיות ($r = .19$). לציפיות כלליות, $r = .13$ (למחוללות עצמית).

משמע, צעירים ייחסו חשיבות מועטה יותר להשפעה פוליטית מאנשים בגילים מבוגרים יותר וכן האמינו פחות ביכולתם האישית להשפיע על המערכת הפוליטית ואף באפשרות לעשות זאת באופן כללי. בנוסף, בחנו האם מרכיבי הערך והציפייה יכולים להסביר את ההבדלים בכוונות ההצבעה של צעירים לעומת מבוגרים יותר על-ידי ניתוחי תיווך (mediation analysis). מצאנו כי מרכיב הערך תיווך בין גיל וכוונה להצביע בבחירות (הן לכנסת והן לרשות המקומית). משמעות ממצא זה היא שהערך הנמוך יותר שצעירים ייחסו להשפעה פוליטית הסביר את הקשר החיובי בין גיל לכוונות הצבעה. מרכיב הציפייה, לעומת זאת, לא תיווך בין שני משתנים אלו במחקר הנוכחי.

בנוסף לכוונות הצבעה, בדקנו גם את הקשר בין גיל למעורבות פוליטית. מעורבות פוליטית נמדדה באמצעות תשע פעילויות כאשר המשתתפים התבקשו לציין לגבי כל אחת האם הם עושים או עשו אותה בשנה האחרונה או לא. הפעילויות שהוצגו הן: חברות במפלגה פוליטית, הדבקת סטיקר פוליטי במקום כלשהו, השתתפות בהפגנה פוליטית בשנה האחרונה, חתימה על עצומה פוליטית בשנה האחרונה, כתיבה או שיתוף סטטוס פוליטי אחד או יותר בפייסבוק בשנה האחרונה, הפצת מידע פוליטי לחברים או למכרים באמצעות המייל בשנה האחרונה, פעילות באחד או יותר מהבאים: אגודת סטודנטים, ועד הורים בבית ספר, ועד עובדים, פעילות אחרת למען הציבור, תרומת כסף לתנועה פוליטית בשנה האחרונה, מנוי לעיתון או בטאון שמזוהה עם תנועה פוליטית. במדד – סכמנו את מספר הפעילויות עליהן המשתתפים השיבו בחיוב. ל-41% מהמשתתפים סכום זה היה אפס, משמע הם לא ביצעו אף לא אחת מהפעילויות. הממוצע של מספר הפעילויות הוא 1.27 (ס"ת: 1.47). טבלה 1 מציגה את שיעור המעורבות הפוליטית בקרב צעירים ובקרב מבוגרים, ועולה ממנה כי ההסתברות למעורבות פוליטית עולה עם הגיל. רגרסיה לוגיסטית לימדה כי ממצא זה מובהק סטטיסטית ($\text{Odd ratio} = 1.03, p < .05$).

טבלה 1.

שיעור מעורבות פוליטית בקרב צעירים ומבוגרים

סה"כ	לפחות פעילות פוליטית אחת	לא מעורבים	צעירים
100%	54.69%	45.31%	צעירים
100%	64.63%	35.37%	מבוגרים

בחנו את המתאמים בין ערך וציפייה ובין מידת המעורבות הפוליטית ומצאנו מתאמים חיוביים מובהקים ($r = .58$ לערך, $r = .38$ לצפייה כמחוללות עצמית, $r = .30$ לציפיות כלליות). משמעות הממצא היא שככל שהערך והציפייה גבוהים עולה המעורבות הפוליטית, דבר שמעיד על תוקף הניבוי של השאלון שבנינו.

מחקר ב: בחינת השפעתם של מרכיבי הערך והציפייה על דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-19

מטרת המחקר השני היתה לבחון את השפעתם של מרכיבי הערך והציפייה על התנהגות ההצבעה בפועל של צעירים ישראלים. לצורך כך עשרה עוזרי מחקר העבירו את שאלון הערך והציפייה בתשע ערים ברחבי הארץ (באר שבע, אשדוד, בית שמש, ירושלים, תל אביב-דרום וצפון, גבעתיים, אום אל פחם, נתניה וחיפה) ביום הבחירות לכנסת ה-19. עוזרי המחקר פנו אל אזרחים בעלי זכות הצבעה במקומות ציבוריים (שהיו מרוחקים יחסית מאיזורים בהם הוצבו קלפיות) וביקשו מהם למלא את השאלון. 683 אנשים השיבו לשאלון, מהם 329 צעירים עד גיל 30 (שהם 48% מהמשתתפים). המשתתפים התבקשו לדווח אם הצביעו כבר או שהם מתעתדים להצביע בהמשך היום או שלא הצביעו ואין בכוונתם לעשות זאת. רוב מכריע של המשתתפים – 74% – הצביעו עד לזמן מילוי השאלון. רק 48 משתתפים (7%) דיווחו כי לא הצביעו וכי אין בכוונתם לעשות זאת.

בניגוד להשערותנו, ובשונה ממצאי המחקר הראשון, לא מצאנו מתאם חיובי בין גיל והצבעה בפועל ($r = .05$). ישנן מספר סיבות מדוע תוצאה זו אינה מעידה בהכרח על חוסר קשר בין גיל להצבעה בפועל. ראשית, השונות הקטנה במידת ההצבעה במדגם הנוכחי (קרי, המספר המועט של משתתפים שלא הצביעו) הגבילה את האפשרות למצוא מתאם בין משתנה הגיל לבין משתנה זה. על מנת לבחון קשר זה בדרך שונה, חישבנו את שיעור הצעירים מתוך כלל המשתתפים שהצביעו ואת שיעורם מכלל המשתתפים שלא הצביעו. בעוד שבקרב המצביעים אחוז הצעירים עמד על 48% (כשיעורם מכלל המדגם), אחוז הצעירים בקרב הלא-מצביעים היה 53%. כלומר, גם במדגם שבו השונות במשתנה ההצבעה היתה נמוכה ניתן למצוא עדות מסוימת לכך ששיעורם בקרב האזרחים הנמנעים מלהשתתף בבחירות גבוה מעט יותר משיעורם בקרב המצביעים. שנית, הואיל והמשתתפים ידעו כי המחקר בוחן השתתפות פוליטית ובפרט דפוסי הצבעה לכנסת ה-19, ייתכן שחששו לדווח כי החליטו שלא להצביע בבחירות. כדי להתמודד עם מגבלה זו, כללנו בשאלון פריט שבו המשתתפים התבקשו לדווח אם הצביעו בבחירות הקודמות (לכנסת ה-18). יכולנו, אפוא, לבדוק האם הקשר בין גיל להצבעה קיים בקרב האוכלוסייה הנדגמת כאשר הדיווח עשוי להיות פחות "מאיים". בדומה לתוצאות של מחקר א, מצאנו מתאם חיובי מובהק בין גיל (בשנת 2009) והצבעה לכנסת ה-18, $(r = .30)$. יחד, נתונים אלה מספקים תמיכה, גם אם עקיפה, לכך שהמגמה שנמצאה ברחבי העולם בנוגע לשיעורי הצבעה נמוכים יותר של צעירים עשויה להיות נכונה גם בישראל.

כזכור, שערנו כי המרכיבים המוטיבציוניים - ערך וציפייה – יהיו מתואמים עם גיל. גם השערותנו זו לא אוששה, מצאנו שהמתאמים בין שני משתנים אלה לגיל היו קטנים ולא מובהקים סטטיסטית. מכאן גם שמודל התיווך המוצע לא אושש במחקר זה.

מחקר ג: בחינת השפעתם של מרכיבי הערך והציפייה על דפוסי ההצבעה במדגם מייצג של אוכלוסיית ישראל

בעקבות המגבלות של מחקר ב, החלטנו לבחון את השערותינו בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הכללית בישראל. במחקר נדגמו 503 אזרחי מדינת ישראל בגילים 18-89 (ממוצע הגיל: 44.55, ס"ת: 17.04; 26% מתחת לגיל 30).

בהתאם להשערותינו, מצאנו מתאמים חיוביים ומובהקים בין גיל והצבעה הן לכנסת ה-19 ($r = .21$) והן לבחירות האחרונות לרשויות המקומיות ($r = .29$). כלומר, בדומה למחקר א, נמצא כי צעירים הצביעו בשיעורים נמוכים יותר בבחירות אלה לעומת אזרחים מבוגרים יותר. בהתאם להשערה השנייה שלנו, מצאנו מתאמים מובהקים וחיוביים בין גיל וערך ($r = .14$), ובין גיל וציפיות ($r = .10$) למחוללות עצמית, $r = .22$ (לציפיות כלליות). משמע, הצעירים במדגם מייצג זה ייחסו פחות חשיבות להשפעה פוליטית, היו פחות בטוחים ביכולתם להשפיע, ובעיקר האמינו במידה פחותה כי ניתן לשנות את המערכת הפוליטית בישראל בהשוואה למבוגרים. בנוסף, מצאנו מתאמים מובהקים וחיוביים בין ערך וציפייה ובין הצבעה לכנסת ($r = .20$) בין ערך והצבעה לכנסת, $r = .13$ בין מחוללות עצמית והצבעה לכנסת, $r = .21$ בין ציפיות כלליות והצבעה לכנסת). ערך נמצא מתואם חיובית גם עם הצבעה בבחירות לרשויות המקומיות ($r = .12$) אך ציפיות לא היו מתואמות עם הצבעה זו.

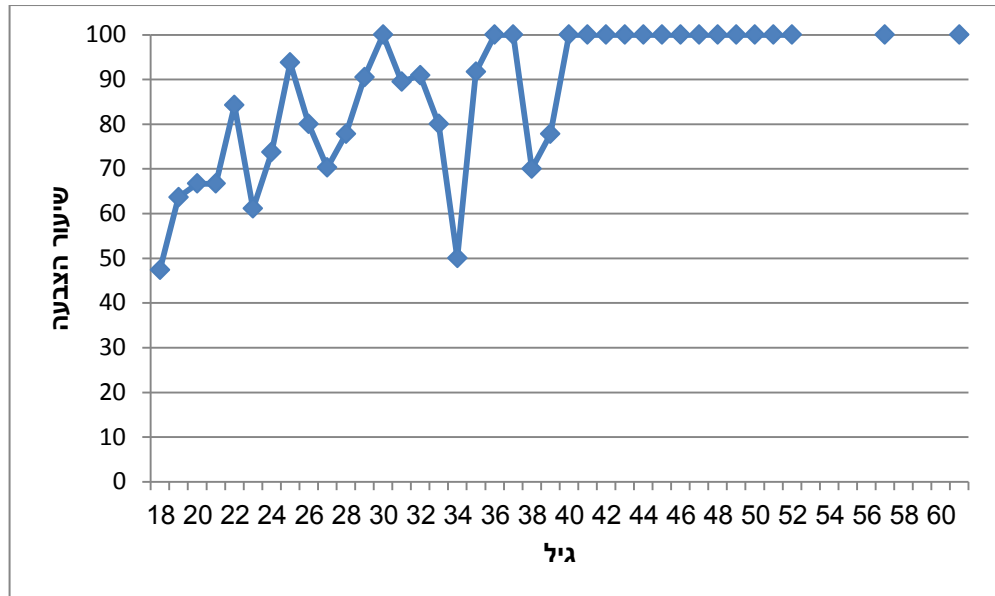
לאור ממצאים אלו, בחנו את המידה בה ערך וציפייה תיווכו את הקשר שבין גיל והצבעה (לכנסת). בהתאם להשערה השלישית, מצאנו כי ערך תיווך חלקית את הקשר שבין גיל והצבעה. דהיינו, ניתן להסביר את שיעורי ההצבעה הנמוכים יותר של צעירים במדגם מייצג זה, לפחות באופן חלקי, על-ידי הערך הנמוך יותר שייחסו להשפעה פוליטית. לעומת זאת, מרכיב הציפייה לא תיווך את הקשר בין גיל והצבעה. כלומר, על אף שמחוללות עצמית וציפיות כלליות ביחס להשפעה פוליטית היו נמוכות יותר בקרב הצעירים במדגם, גורמים אלה לא הסבירו את שיעורי ההצבעה הנמוכים יותר שלהם.

מחקר ד: השפעת מרכיבי הערך והציפייה על שביעות הרצון של צעירים מתוצאות הבחירות לכנסת ה-19.

המחקר הרביעי בחן הבט שלא נתנו עליו את דעתנו בזמן הצעת המחקר – השפעת מרכיבי הערך והציפייה על שביעות הרצון מתוצאות הבחירות. בפרט, בדקנו האם ערך גבוה או ציפייה גבוהה יעצימו את התגובות הרגשיות של צעירים לתוצאות הבחירות, היינו, מצד אחד יגבירו שביעות הרצון בקרב אלה שהתוצאות היו חיוביות עבור המפלגה לה הצביעו ומצד שני יגבירו ייאוש בקרב אלה שהתוצאות עבור מפלגתם היו שליליות. במחקרים קודמים שבחנו השפעות מוטיבציוניות על השתתפות פוליטית לא נבדק הבט זה כלל.

במחקר נאספו נתונים מ-161 משתתפים (78% מהם נשים), בגיל ממוצע 29 (טווח הגילים: 20 עד 61). 115 משתתפים (71%) היו צעירים עד גיל 30. הנתונים נאספו במעבדת הפסיכולוגיה

באוניברסיטה הפתוחה במהלך שלושת החודשים שאחרי הבחירות לכנסת ה-19. בדומה למחקר הראשון, המשתתפים נשאלו על הצבעותיהם בבחירות הקודמות לכנסת (החל משנות השמונים). חישובנו לכל משתתף את גילו בכל אחת ממערכות הבחירות הקודמות ובדקנו אם הצביע בה או נמנע מלעשות זאת. איור 2 מציג את הקשר, שנמצא חיובי ומובהק סטטיסטית, $r = .72$.

איור 2. שיעור ההצבעה לכנסת לפי גיל.

באופן ספציפי, בדקנו את המתאם שבין הגיל והצבעה בבחירות לכנסת ה-19. מתאם זה נמצא חיובי ($r = .14$), וקרוב למובהקות סטטיסטית ($p = .08$). בניגוד להשערה כי מרכיבי הערך והציפייה יהיו מתואמים עם הגיל מצאנו מתאם אפסי בין גיל ובין ערך, ובין גיל ובין ציפייה כמחוללות עצמית. המתאם בין גיל וציפיות כלליות היה מובהק, אך שלילי ($r = -.17$), ממצא שסותר את השערת המחקר לפיה ככל שהאדם צעיר ציפיותיו יהיו נמוכות. המתאם בין ערך וציפייה ובין הצבעה בבחירות האחרונות היו חיוביים ($r = .21$), לערך, מתאם מובהק סטטיסטית; $r = .11-.12$ לציפיות, מתאמים לא מובהקים סטטיסטית).

כמו במחקרים הקודמים, גם כאן בדקנו האם ערך וציפייה מתווכים את הקשר שבין גיל והצבעה, ולא מצאנו עדות מובהקת לתיווך.

כאמור, מטרת המחקר היתה לבחון את השפעת מרכיבי הערך והציפייה על שביעות הרצון מתוצאות הבחירות. כדי לבחון את התגובה הרגשית לתוצאות הבחירות הצגנו למשתתפים עשרה ביטויים רגשיים, חמישה מבטאים רגשות בציר שבין דכאון ועליצות (Dejection-cheerfulness) וחמישה מבטאים רגשות בציר שבין חרדה ורוגע (Agitation-quietness) (בעקבות Higgins et al., 1997). המשתתפים ציינו את רגשותיהם פעם ביחס לתוצאות הבחירות ופעם נוספת ביחס לתוצאות המפלגה אליה הצביעו. תחילה בדקנו אם יש מתאם בין גיל ובין הרגש, ומצאנו מתאם מובהק ושלילי רק ביחס לרגשות חרדה באשר להשגי המפלגה אליה הצביעו המשתתפים ($r = -$)

27), משמע, ככל שהמשתתפים צעירים כך הם חשים פחות חרדה ויותר רוגע בעקבות ההשג האלקטוראלי של המפלגה לה הצביעו. שאר המתאמים היו נמוכים ולא מובהקים. המתאמים בין ערך וציפייה ובין הרגשות מוצגים בטבלה 1. רק שני מתאמים נמצאו מובהקים סטטיסטית – ביחס לתוצאות הכלליות בבחירות מצאנו שככל שהאדם אוהז בערך גבוה יותר (היינו הוא מייחס חשיבות להשפעה הפוליטית) כך תגובתו הרגשית לתוצאות הבחירות הן פחות חרדות ויותר רגועות. ביחס לתוצאות המפלגה אליה הצביע המשתתף מצאנו שככל שהאדם אוהז בציפייה כללית שהשפעה פוליטית היא דבר אפשרי כך הוא מדוכא יותר מהשגי המפלגה לה נתן את קולו.

טבלה 2.

מתאמים בין ערך וציפייה ובין רגשות בעקבות הבחירות.

ציפיות כלליות	ציפיה : מחוללות עצמית	ערך		
.109	-.074	-.091	דכאון - עליצות	תוצאות הבחירות
.135	-.144	-.193*	חרדה - רוגע	
.219*	.010	-.030	דכאון - עליצות	השגי המפלגה
.120	-.055	-.097	חרדה - רוגע	

לאור ממצאים אלו בדקנו האם הקשר שבין גיל והרגש בעקבות הבחירות מתווח על ידי ערך וציפייה. המודל היחיד שנמצא מובהק סטטיסטית הוא זה שבחן את תיווח הערך והציפייה על הקשר שבין גיל ובין הרגשות בציר חרדה-רוגע, אך אף אחד מהמתווכים לא נמצא מובהק.

כמו במחקר א, בדקנו גם בקרב משתתפי מחקר ג את המעורבות הפוליטית באמצעות אותן תשע פעילויות. ל-51% מהמשתתפים סכום הפעילויות (שהוא מדד למידת המעורבות הפוליטית) היה אפס, משמע הם לא ביצעו אף לא אחת מהפעילויות. הממוצע של מספר הפעילויות הוא 0.98 (ס"ת: 1.33). המתאם בין גיל ומעורבות בפעילות פוליטית היה אפסי ולא מובהק. המתאמים בין ערך וציפייה ובין מידת המעורבות הפוליטית היו מובהקים וחיוביים ($r = .56$ לערך, $r = .41$ לצפיה כמחוללות עצמית, $r = .13$ לציפיות כלליות, מתאם זה לא נמצא מובהק סטטיסטית). משמעות הממצא היא שככל שהערך והציפייה גבוהים עולה המעורבות הפוליטית.

מחקר ה: מיפוי תחומי העניין של צעירים

מחקר זה התעתד לבחון אם אכן יש הבדל במידת החשיבות שמקנים צעירים ומבוגרים למעורבות פוליטית בהשוואה לתחומי חיים אחרים. הנתונים נאספו דרך רשת האינטרנט ובמעבדת הפסיכולוגיה באוניברסיטה הפתוחה. כדי לבחון את החשיבות שמוקנית למעורבות פוליטית הצגנו בפני 221 משתתפים בגילים 18-54 (ממוצע: 29.7 ס"ת: 7.7, 67% מתחת לגיל 30) חמישה תחומי חיים: **התפתחות אישית** (עיסוק במידה בה האדם מגשים את הפוטנציאל שלו, בתחומים כגון הצלחה מקצועית, הצלחה אקדמית, התפתחות רוחנית וכדומה. עיסוק במידה בה הוא חש

שהוא מתקדם ומתפתח ומוציא לפועל את היכולות שהוא חש שיש לו), **חברה ופוליטיקה** (עיסוק במצב החברתי במובן הרחב, סוגיות כגון מתחים בחברה, אי-שוויון או סדר חברתי, וכן עיסוק במידה בה אפשר לשנות מצב זה, בין היתר על ידי פעילויות שונות -- למשל התנדבות, מחאה וכדומה), **יחסים בין-אישיים** (עיסוק ביחסים שיש לאדם עם אחרים משמעותיים כגון בני-זוג, הורים, ילדים, חברים קרובים; עיסוק בהשתייכות לקבוצה הקרובה של האדם ובאיכות הקשרים איתה), **בטחון** (עיסוק במידה בה האדם חש מוגן, בריא ובטוח, הן מבחינה פיזית -- מצב בריאותי, בטחון אישי -- והן מבחינה כלכלית), **והנאה** (עיסוק במידה בה האדם מרגיש שהוא נהנה בעולם, חווה חוויות חושיות מספקות). תחילה התבקשו המשתתפים לכתוב נושא כלשהו שהעסיק אותם בימים האחרונים. לאחר מכן הם התבקשו לסווג את הנושא לאחד מתמשת הנושאים. 53% סווגו את הנושא שהעסיק אותם לתחום התפתחות אישית, 27% לתחום יחסים בין-אישיים, 10.5% סווגו את הנושא לתחום בטחון, 6% לתחום חברה ופוליטיקה, ורק 3.5% הוטרדו מנושא שסווג כהנאה. לא מצאנו הבדל מובהק סטטיסטית בין צעירים (עד גיל 30) ומבוגרים בהתפלגות זו. ונראה כי כשמבקשים מאנשים להעלות נושא שמטריד אותם הם לא מעלים נושא מהתחום הפוליטי.

לאחר מכן שאלנו את המשתתפים באיזו מידה הנושא שהם העלו הוא חשוב. 91% סברו שהנושא חשוב או חשוב מאוד.

בסוף חלק זה ביקשנו מהמשתתפים לציין באיזו מידה כל אחד מתחומי החיים נראה להם חשוב בתקופה זו של חייהם. מצאנו הבדל מובהק בין חמשת תחומי החיים, $F(4,872) = 149.37, p < .001, \text{partial } \eta^2 = .41$. החשיבות שיוחסה לתחום חברה ופוליטיקה היתה הנמוכה ביותר. טבלה 3 מציגה את הממוצעים וסטיות התקן.

הוספת משתנה גיל לניתוח לא העלתה אינטראקציה מובהקת.

טבלה 3. ממוצעים וסטיות תקן של החשיבות המיוחסת לכל אחד מתחומי החיים

95% רווח בר-סמך		ס"ת	ממוצע	
גבול עליון	גבול תחתון			
4.72	4.56	0.62	4.64	התפתחות אישית
2.99	2.71	1.06	2.84	חברה ופוליטיקה
4.42	4.23	0.77	4.33	יחסים בין-אישיים
4.03	3.77	1.01	3.90	בטחון
4.02	3.77	0.62	4.64	הנאה

שאלנו את המשתתפים אם הצביעו בבחירות לכנסת ה-19, ובחנו את המתאמים שבין מידת החשיבות המיוחסת לכל אחד מתחומי החיים וההצבעה. ראשית, מצאנו שוב את המתאם החיובי שבין גיל והצבעה, $r = .28$. שניים מהמתאמים שבין תחומי החיים והצבעה נמצאו מובהקים סטטיסטית: המתאם החיובי שבין חשיבות התחום החברתי-פוליטי והצבעה ($r = .14$), והמתאם

החיובי שבין חשיבות היחסים הבין-אישיים והצבעה ($r = .13$). כשבוחנים מתאמים אלו בנפרד עבור צעירים ועבור מבוגרים מוצאים כי בקרב צעירים מתאמים אלו נותרים על כנם ואילו בקרב מבוגרים המתאמים נעלמים.

ממצאי מחקר זה מלמדים כי העיסוק בשאלות חברתיות ופוליטיות אינו רב, והחשיבות שמייחסים לו גם היא אינה גדולה. לא מצאנו תמיכה לכך שצעירים עסוקים בתחום הפוליטי פחות ממבוגרים, כנראה משום שגם מבוגרים אינם מייחסים לו חשיבות רבה במיוחד.

סיכום

המחקר הנוכחי בחן את הבסיס המוטיבציוני של התנהגות ההצבעה של צעירים בישראל. התמקדנו בשתי מוטיבציות – ערך וציפייה: החשיבות המיוחסת למעשה הפוליטי והאמונה כי ניתן להשפיע על המערכת הפוליטית. שיחזרנו את הממצא לפיו צעירים נמנעים מהשתתפות פוליטית יותר ממבוגרים, ומצאנו כי מבין שתי המוטיבציות שבדקנו, לערך השפעה על ההשתתפות הפוליטית ואילו לציפיות אין השפעה כזו.

אחת ההשלכות שעולות מהממצאים ושאותה ברצוננו להדגיש בסיכום זה היא שכדי לעודד צעירים להיות מעורבים בפעילות פוליטית מוטב להעלות את הערך של ההשפעה הפוליטית בקרבם. משמעות הדבר היא להדגיש להם את חשיבותו של המעשה הפוליטי ולהצביע על כך בפניהם. לעומת זאת, נסיונות לשנות את התפיסות לגבי הציפיות בסגנון "מי שמצביע – משפיע" יהיו יעילים פחות.

מקורות

- צמח, מ. (2010). תוצאות סקר עמדות על זהותם החברתית-מדינית של בני נוער ישראלים. בתוך ה. צמרת-קרציר (עורכת) גם וגם: סתירות בזהות בקרב צעירים בישראל (עמ' 138-37). ישראל: פרידריך-אברט-שטיפטונג.
- Conley, A. M. (2012). Patterns of motivation beliefs: Combining achievement goal and expectancy-value perspectives. *Journal of Educational Psychology, 104*, 32-47.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American voter*. New York: Wiley.
- Craig, S. C., Niemi, R. G., & Silver, G. E. (1990). Political efficacy and trust: A report on the NES pilot study items. *Political Behavior, 12*, 289-31.
- Eccles, J. S. & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annual Review of Psychology, 53*, 109-132.
- Erikson, E. (1964). *Childhood and society* (2nd ed.). Oxford, UK: W. W. Norton.

- Feather , N. T. (1982). Actions in relation to expected consequences: An overview of a research program. In N. T. Feather (Ed.), *Expectations and actions: Expectancy-value models in psychology* (pp. 53-95). Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Festinger , L. (1942). A theoretical interpretation of shifts in level of aspiration. *Psychological Review*, 49, 235-250.
- Higgins, E. T., Shah, J., & Friedman, R. (1997). Emotional responses to goal attainment: strength of regulatory focus as moderator. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(3), 515-525.
- Highton, B. & Wolfinger, R. E. (2001). The first seven years of the political life cycle. *American Journal of Political Science*, 45, 202–209.
- Niemi, R. G., Craig, S. C., & Mattei, F. (1991). Measuring internal political efficacy in the 1988 national election study. *The American Political Science Review*, 85, 1407-1413.
- Plutzer, E. (2002). Becoming a habitual voter: Inertia, resources, and growth in young adulthood. *American Political Science Review*, 96, 41–56.
- Rosenstone, S. J. & Hansen, J. M. (1993). *Mobilization, participation, and democracy in America*. New York: Macmillan.
- Vroom , V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: Wiley.

נספח א: ניתוח תיווך מחקר א.

Total effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

Effect	SE	t	p	LLCI	ULCI
.0050	.0017	3.0502	.0026	.0018	.0083

Direct effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

Effect	SE	t	p	LLCI	ULCI
.0030	.0016	1.8511	.0656	-.0002	.0061

Indirect effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0021	.0007	.0009	.0039
Value	.0016	.0007	.0005	.0035
ES	-.0002	.0003	-.0011	.0003
OE_GE	.0006	.0005	-.0001	.0021

Partially standardized indirect effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0076	.0025	.0034	.0137
Value	.0060	.0026	.0019	.0125
ES	-.0006	.0012	-.0039	.0011
OE_GE	.0022	.0018	-.0004	.0076

Completely standardized indirect effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0841	.0277	.0374	.1549
Value	.0665	.0286	.0205	.1333
ES	-.0071	.0128	-.0405	.0127
OE_GE	.0247	.0202	-.0032	.0860

Ratio of indirect to total effect of Age on Intention to Vote (Knesset)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.4104	.1740	.1723	.9107
Value	.3245	.1440	.1110	.7270
ES	-.0347	.0693	-.2178	.0611
OE_GE	.1206	.1234	-.0228	.4655

Total effect of Age on Intention to Vote (Local)

Effect	SE	t	p	LLCI	ULCI
.0039	.0026	1.5135	.1316	-.0012	.0089

Direct effect of Age on Intention to Vote (Local)

Effect	SE	t	p	LLCI	ULCI
.0026	.0026	1.0157	.3110	-.0025	.0077

Indirect effect of Age on Intention to Vote (Local)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0012	.0009	-.0004	.0033
Value	.0020	.0011	.0003	.0047

ES	.0002	.0005	-.0005	.0015
OE_GE	-.0010	.0007	-.0028	.0002

Partially standardized indirect effect of Age on Intention to Vote (Local)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0030	.0023	-.0011	.0078
Value	.0049	.0026	.0010	.0114
ES	.0004	.0011	-.0012	.0035
OE_GE	-.0023	.0018	-.0067	.0004

Completely standardized indirect effect of Age on Intention to Vote (Local)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0332	.0249	-.0124	.0850
Value	.0546	.0291	.0095	.1231
ES	.0042	.0121	-.0141	.0377
OE_GE	-.0255	.0199	-.0729	.0043

Ratio of indirect to total effect of Age on Intention to Vote (Local)

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.3215	4.6375	-.3668	7.5524
Value	.5277	11.3221	-.6580	15.8335
ES	.0405	1.9055	-.2444	3.0321
OE_GE	-.2466	7.8064	-10.7775	.4531

נספח ב: ניתוח תיווך מחקר ב.

Total effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
.0137	.0122	1.1225	.2617	-.0102	.0376

Direct effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
.0149	.0130	1.1535	.2487	-.0104	.0403

Indirect effect of Age on Voting

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	.0016	.0032	-.0039	.0087
Value	.0025	.0034	-.0035	.0102
ES	-.0004	.0010	-.0055	.0008
OE_GE	-.0005	.0014	-.0048	.0015

נספח ג : ניתוח תיווך מחקר ג.

Total effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
.0591	.0364	1.6245	.1043	-.0122	.1304

Direct effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
.0735	.0388	1.8925	.0584	-.0026	.1495

Indirect effect of Age on Voting

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	-.0084	.0122	-.0388	.0114
Value	-.0054	.0098	-.0340	.0082
ES	.0009	.0048	-.0048	.0193
OE_GE	-.0039	.0087	-.0294	.0095

נספח ד : ניתוח תיווך מחקר ד.

Total effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
-.0410	.0089	-4.6085	.0000	-.0584	-.0236

Direct effect of Age on Voting

Effect	SE	Z	p	LLCI	ULCI
-.0362	.0094	-3.8296	.0001	-.0547	-.0177

Indirect effect of Age on Voting

	Effect	Boot SE	BootLLCI	BootULCI
TOTAL	-.0080	.0033	-.0154	-.0025
Value	-.0053	.0030	-.0137	-.0010
SE	.0014	.0017	-.0008	.0062
OGE	-.0041	.0027	-.0102	.0004